

УДК 378.018.46:373.011.3-051:81'243
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.4>

Р. Б. Рапава

аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Традиційна базова педагогічна освіта, що отримується не може забезпечити на все життя вчителя знаннями та навичками, необхідними йому для ефективного виконання функціональних обов'язків.

Освіта педагогів в системі підвищення кваліфікації - це кадри, що володіють високим рівнем професійної культури, виконують важливу роль в суспільстві. Додаткова педагогічна освіта дорослих передбачає провадження діяльності по збереженню, розвитку, модернізації системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, яка забезпечує розвиток і вдосконалення всіх професійних компетенцій вчителя.

Основні зусилля системи професійної освіти в Україні сьогодні спрямовані на підготовку кваліфікованих працівників, здатних до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Тому в числі найважливіших напрямків слід назвати роботу з вчителями в процесі підвищення кваліфікації.

Переваги такого підвищення кваліфікації педагогів очевидні і обумовлені наступними фактами: можливість мобільності для проходження перепідготовки як форми безперервної освіти; короткостроковість термінів навчання; наявність у практикуючих викладачів (на відміну від студентів) базового рівня теоретичних та практичних знань, психолого-педагогічного досвіду, певної соціальної зрілості на момент отримання нової кваліфікації. Ці та інші компоненти перепідготовки дозволяють установам післядипломної освіти успішно формувати соціальне замовлення на підготовку кадрів нового рівня.

У статті розглядається система підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов в Україні, розкриваються основні цілі, завдання та форми підвищення кваліфікації. Проводиться аналіз проблемних питань пов'язаних із механізмом підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов.

Для розуміння сучасних проблем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів важливе значення має вивчення історії, генези, тенденцій її розвитку. Історико-соціальний підхід допомагає зрозуміти закономірності виникнення різних явищ, його сучасний стан, перспективи розвитку, що є запорукою методологічної коректності.

Ключові слова: система підвищення кваліфікації, професійний розвиток, дистанційне навчання, післядипломна освіта, компетентність.

Постановка проблеми. Підготовка вчителя іноземної мови з урахуванням не тільки нинішніх, а й майбутніх потреб даної системи є основною проблемою наукової та практичної діяльності системи підвищення кваліфікації. Ключовими поняттями якісних змін у розвитку сучасної системи виступають концепти рефлексії, автономії, модульного навчання та інтеграції в її широкому педагогічному сенсі.

Існує ряд цілком універсальних проблем, з якими зустрічаються вчителі. Основними серед них є: невідповідність наявних способів і засобів діяльності і нових вимог якості освіти, рівня освіти випускників і освітніх установ в цілому; недостатній рівень сформованості професійних компетенцій з одного боку, і недостатність мотивації до особистісно-професійного розвитку, – з іншого; розбіжність науково-теоретичних досліджень у галузі педагогіки дорослих і реальних практич-

них моделей реалізації системи підвищення кваліфікації; недостатня координація і мобілізація дій із підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема підвищення професійної кваліфікації вчителя посідало значне місце в науково-педагогічних дослідженнях наступних наукових діячів: К.Д. Ушинського – засновника російської педагогіки; Я.А. Коменського – чеський педагог, письменник, громадський діяч, засновник наукової педагогіки, систематизатор і популяризатор класно-урочної системи.

Науково-теоретичні основи вдосконалення підготовки педагогів у системі підвищення кваліфікації розробляли: А.А. Вербицький – російський психолог, педагог, автор теорії контекстного навчання; В.Г. Онушкін – педагог, досліджував проблеми вищої освіти і безперервної освіти дорослих, під-

готовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; Ю.В. Сенько – доктор педагогічних наук, професор, академік РАО та ін.

Загальні теоретичні положення професійної підготовки вчителя іноземної мови на сучасному етапі (І. Білецька, К. Левківський, С. Ніколаєва, С. Сисоєва, І. Соколова, О. Савченко, Л. Суцzenко, Т. Шкваріна й ін.)

Особливе значення для нашого дослідження набувають праці І.Л. Біма, Е.М. Верещагіна, І.А. Зимової, В.Г. Костомарова, В.І. Носенко, А.А. Леонтьєва, Е.І. Пассова, С.К.Фоломкиної, в яких розкриваються теоретичні концепції та методичні підходи до навчання іноземних мов в системі підвищення кваліфікації, і в яких розглядаються інтенсивні технології навчання на основі комунікативного, особистісно-діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів [3, с. 21].

Мета статті полягає в теоретичному аналізі механізму підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, способів удосконалення рівня їх теоретичних знань та практичних навичок і умінь, підвищення кваліфікації відповідно до вимог державних освітніх стандартів.

Відповідно до мети нами було сформульовано такі завдання:

- дослідження теоретичних аспектів необхідності підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов;
- аналіз методів та форм підвищення кваліфікації;
- розгляд способів вдосконалення системи підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Підвищення кваліфікації вчителів має на меті підвищення професійної майстерності, як самого вчителя, так і всього колективу в цілому. Підвищення кваліфікації – це освітній процес педагогів, який потрібно проводити систематично. Практика показує, що розрізнене проходження курсів не дає досягти позитивного ефекту в поповненні багажу знань в удосконаленні педагогічної діяльності [7, с. 20].

Основними цілями підвищення кваліфікації педагогічних працівників є: розвиток їхньої професійної компетентності; формування стійких навичок системної рефлексії педагогічного процесу і його результатів; формування структурної цілісності педагогічної діяльності кожного працівника [5, с.73].

До загальних завдань підвищення кваліфікації вчителя належать: удосконалення педагогічної майстерності способом впровадження сучасних педагогічних технологій і передових методик; підтримка і вдосконалення професійної майстерності всіх педагогів з урахуванням досягнень наукової і практичної діяльності; створення умов для розвитку індивідуальних здібностей до професійної діяльності; апробація в процесі навчання нових

технологій і прогресивних форм підготовки; тощо [6, с. 280].

Навчання іноземним мовам вимагає від вчителів не тільки розвитку методичних і педагогічних компетенцій, а й постійної роботи, спрямованої на підтримання необхідного рівня володіння іноземною мовою [1, с. 106].

Ще один аспект розвитку професійної компетенції вчителя – це організація і проведення науково-дослідної роботи, що є невід'ємною складовою професійної діяльності професорсько-викладацького складу. Таким чином, можна стверджувати, що підвищення кваліфікації вчителя іноземної мови здійснюється за такими напрямками:

- підтримання необхідного рівня володіння іноземною мовою;
- розвиток методичної та педагогічної компетенцій;
- стимулювання науково-дослідних пошуків.

Система додаткової освіти дорослих на новому етапі характеризується чіткою, варіативною структурою, що сприяє реалізації індивідуальних стратегій становлення і розвитку особистості педагога. Практика підтверджує важливу роль системи підвищення кваліфікації (ПК) і пояснює це низкою причин (відповідно до наукових праць Ю.В. Сенько та М.Н. Фроловская) [4, с. 53]:

Система ПК вчителів наближена до того щоб розвивати школи / вузи, будучи одночасно установою, що надає освітні послуги і методичним центром, що володіє інформацією про стан освіти в освітніх установах;

Система ПК вчителів – гнучка і динамічна, включена безпосередньо в освітню практику. Вона здатна внести корективи в підготовку педагогів, орієнтуючись на регіональні потреби системи освіти, конкретного закладу освіти й особистості самого вчителя;

Система підвищення кваліфікації здатна здійснювати і єдину освітню політику з усіма категоріями педагогів, і контроль за впровадженням і функціонуванням інновацій [2, с. 251; 1, с.105].

Багаторівнева система сучасної підготовки вчителя іноземної мови в системі ПК ґрунтується на принципах безперервності і наступності і забезпечує вдосконалення професійної компетенції вчителя в єдності вдосконалення та актуалізації знань і умінь на кожному етапі становлення вчителя як особистості і професіонала при вільному виборі форми навчання та освітньої стратегії.

Таким чином, ми вважаємо, що загальні тенденції в пошуку ефективних моделей підвищення кваліфікації полягають у [5, с. 98]:

- розробці теоретичної концепції якості підвищення кваліфікації вчителів, що дозволяє досягати найкращих результатів у навчанні учнів;

– пошуку ефективних моделей навчання, основу яких складають інноваційні проекти різного рівня;

– наданні права викладачам і педагогічним радам шкіл обирати акредитовані курси на ринку ПК;

– введенні дворівневої кваліфікації установ ПК: programme founder (розробляють програми і мають видавниче право) і programme provider (реалізатори, які здійснюють ці програми);

– збільшенні різноманітності установ ПК (університети, центри підготовки вчителів і регіональні педагогічні інститути, приватні фірми, професійні організації);

У другій половині XXI століття дуже актуальним стало питання дистанційного навчання. На сьогодні інноваційне навчання педагогів набуває актуальності саме в цьому напрямі.

В наш динамічний час, коли глобалізаційні процеси відбуваються досить швидко, інформація поширюється миттєво, питання здобуття якісної освіти, враховуючи обмежені часові рамки, стає все більш актуальним. Сьогодні майже всі світові освітньо-наукові центри, які здебільшого виступають у ролі закладів вищої освіти, мають розроблені курси та модулі, які можна прослухати у дистанційному режимі. А з кожним роком кількість таких курсів зростає, витісняючи класичну форму навчання. Тому з упевненістю можна казати, що дистанційна та електронна освіта – це ще один новий світовий освітній тренд.

Наразі всі державні установи, які відповідають за функціонування національної системи освіти, мають доступ до Інтернету. Більш того, кожний університет має свою власну внутрішню комп'ютерну мережу, яка дозволяє швидко знаходити потрібну інформацію, передавати дані та з'єднувати всіх учасників навчального процесу за лічені секунди [6, с. 12].

Таким чином, ми можемо визначити певні напрями підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, що представлено в таблиці 1.

Виходячи з вищесказаного, ми пропонуємо такі рекомендації, які, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню процесу підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов:

1. Разом із сучасними технологіями викладання англійської мови та застосування комп'ютерних технологій у навчанні необхідно ознайомлювати вчителів з темами, що відображають тенденції сучасної освіти, зокрема з менеджментом в освіті, психологією спілкування з сучасними учнями і батьками.

2. Необхідно підвищувати інформованість вчителів про можливості підвищення кваліфікації шляхом стажування за кордоном, складання міжнародних іспитів, участі в тематичних мовних таборах, навчання на масових відкритих онлайн-курсах, участі в програмах грантів.

3. Доцільно посилити професійні зв'язки з учителями з інших регіонів шляхом участі в регіональних, національних і міжнародних асоціаціях учителів іноземних мов, у науково-практичних та науково-методичних конференціях різних рівнів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, ми можемо дійти висновку про те, що для успішної педагогічної діяльності в сучасних умовах переходу на нові стандарти освіти вчителі іноземної мови необхідно постійно підвищувати рівень свого професійного розвитку. В рамках сьогоднішнього вчителю необхідно прагнути змін, породжувати їх, приймати самостійні рішення і бути відповідальними за них. Підвищуючи свій професійний рівень, педагог зобов'язаний пам'ятати: навчання – це процес, який триває все життя [3, с.105]. Підвищення кваліфікації педагогів пов'язано з переглядом раніше вивчених фактів, понять, закономірностей, які обумовлені розвитком науки, появою нових наукових концепцій. Предметом подальших наукових досліджень, на нашу думку, може бути:

– розгляд інноваційних форм підвищення кваліфікації, теоретичні та практичні напрями їх впровадження;

Таблиця 1

Напрями підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови в XXI столітті

Напрями підвищення кваліфікації		Опис
Форма	Вид	
Традиційні	Семінари	У зв'язку з впровадженням нових стандартів освіти, постійний професійний розвиток та підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови, здійснюється шляхом прийняття участі у наукових семінарах, конференціях та курсах. Ця форма підвищення кваліфікації дозволяє своєчасно та без проблем підтримувати та удосконалювати рівень знань.
	Короткострокові курси	
	Конференції	
	Відвідування відкритих уроків	
	Участь в науково-методичних радах	
Інноваційні	Дистанційне навчання	Інтерактивна взаємодія з учителями іноземної мови за допомогою інформаційних комунікаційних мереж, з яких особливо виділяється середовище інтернет-користувачів.
	Інтерактивне навчання на основі мультимедійних програм	Реалізація комплексу методичних, дидактичних, педагогічних і психологічних принципів, що робить процес навчання цікавішим і творчим.
	Стажування за кордоном	Здобуття нового досвіду в системі міжнародної освіти

- роль та завдання дистанційного навчання, як одного із загальних форм підвищення кваліфікації;
- практичний досвід підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов на міжнародній арені.

Список використаної літератури:

1. Варющенко В.И., Гайкова О.В. Повышение квалификации в непрерывном образовании и развитии личности учителя. *Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров*. 2015. № 1 (22). С. 20–29.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. Москва : Академия, 2009. 240 с.
3. Преснер Р., Ванівська О. Іноземна мова як засіб міжнародного спілкування: проблема освоєння. *Молодь і ринок*. 2013. № 4. С. 105–108.
4. Преснер Р. Специфіка навчання іноземних мов дорослих. *Людинознавчі студії* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. Н. Скотна, М. Чепіль та ін. 2015. Вип. 31. С. 251–259.
5. Сенько Ю.В., Фроловская М.Н. Педагогика понимания. Дрофа; Москва, 2007.
6. Северинчик О.П. Україна в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів : проблеми та перспективи. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2009. Вип. 2. С. 96–103.
7. Фрумїна Е.Л. Безперервна освіта для педагогів: моделі та особливості. *Безперервна освіта в політичному і економічному контекстах* / під ред. Г.А. Ключарев. Москва : ІС РАН, 2008. С. 274–292.

Rapava R. Qualification system for teachers of foreign languages in Ukraine in the XXI century

Traditional basic pedagogical education received in early life cannot provide for a lifetime teacher knowledge and skills needed for the effective execution of functional responsibilities.

Education of teachers in the continuing education system - these are personnel with a high level of professional culture and play an important role in society. Additional adult pedagogical education provides for the implementation of activities to preserve, develop, and modernize the system of advanced training of teachers, which ensures the development and improvement of all professional competencies of teachers.

Today the main efforts of the vocational education system in Ukraine are aimed at training qualified workers capable of working effectively in their specialty at the level of world standards, ready for continuous professional growth, social and professional mobility. Therefore, one of the most significant areas is the work with teachers in the process of advanced training.

The advantages of such teacher training are obvious and are due to the following facts: the possibility of mobility for retraining as a form of continuing education; short term training; practicing teachers (unlike students) have a basic level of theoretical and practical knowledge, psychological and pedagogical experience, a certain social maturity at the time of obtaining a new qualification. These and other retraining components allow postgraduate education institutions to successfully formulate a social order for training a new level of personnel.

This article discusses the advanced training system for teachers of foreign languages in Ukraine, reveals the main goals, objectives and forms of advanced training. The analysis of problematic issues related to the mechanism of advanced training of teachers of foreign languages is carried out.

To understand the modern problems of continuing education of teachers, the study of history, genesis, and trends in its development is important. The historical and social approach helps to understand the patterns of occurrence of various phenomena, its current state, development prospects, which is the key to methodological correctness.

Key words: *continuing education system, professional development, distance learning, postgraduate education, competence.*